

sami tega krivi. Ako mi sami tako ravnamo, kako se moremo potem groziti nad vlado in nad birokratizmom, da nam krajša narodne pravice. Pomagajmo si sami, in pomagano nam je. Največo zaslugo za naš narod bi si pridobil v političnem uradovanju in srenjskih in policijskih zadevah praktično izurjen mož, kateri bi potem, ko bo še za Kranjsko nova srenjska postava oklicana (kar se bo gotovo kmali zgodilo) spisal bukve o srenjskih zadevah in o srenjskem uredovanju, in sicer z ozirom na srenjske postave vseh slovenskih dežel, in bi tem bukvam pridjal vse potrebne formulare. Ta knjiga bi morala od konca do kraja praktična in prav lahko razumljiva, po domače pisana biti, ker le po tem bi se priljubila našim ljudem in bi mogla potrebam vstreči. Jezikoslovno-učene, rogovilaste pisarije v jeziku, ki se pod milim nebom nikjer ne govori in se po pravici „Zukunftssprache“ imenuje, so nam menda že dovolj škodovale, so bile le orožje našim nasprotnikom v roke dano. Naš skoz in skoz praktičen narod je zoper to pisanje protestiral in zato tudi deželne zakonike namestnijam nazaj pošiljal. *)

Druga poglobitna reč, ktero moramo enoglasno tirjati, so okrajna zastopništva ali okrajni zbori (Bezirks-Vertretungen). To bodo naši čisto slovenski in skoz in skoz praktični parlamenti, šola ustavnega življenja, da bomo kandidate za deželne zборе že več let popred dobro poznali, predno jih volimo za poslance. To, kar imajo sedaj c. k. okrajne gosposke v rokah, pride večidel okrajnim odborom v roke, in tako imamo skoraj vse politično uredovanje sami v svojih lastnih rokah, ker deželni odbori bodo naposled gotovo še več opravil dobili, kakor jih že sedaj imajo. — Na volitvah pa je pri ustavnem življenju zmiraj vse ležeče, zatoraj ostanjejo volitve v srenjske, okrajne in deželne zборе zmiraj najvažniša reč.

V političnih zadevah pa moramo na vse strani biti v resnici svobodoljubni; mi moramo toraj pred vsem drugim terjati, da se ljudstvu dá priložnost, da more svoje misli, želje, potrebe in pritožbe glasno naznaniti, toraj potrebujemo postave o društvenih zadevah (Vereinsgesetz) in pravico, se v velikih skupščinah shajati (Versammlungsrecht), — v resnici svobodne tiskarne postave in hitre preuredbe absolutistične kazenske postave od leta 1852, po kateri je marsikako djanje hudo delstvo, v tem, ko je isto djanje v resnično ustavni državi sveta državljanska dolžnost in velika zasluga; zraven te pa potrebujemo porotne sodbe, če že ne sploh, saj za političine in tiskarne pregreške.

Ako te postave dosežemo, ima narod še le priložnost brez strahu povedati, kaj da bi rad, in česa da noče; dokler pa tega ni, je vse le od osebnega mnenja uradnij odvisno.

Kar se pa tiče državnopravnih zadev in pravil različnih političnih strank, se pa moramo varovati utopij in vseh praznih, in če še tako navadnih fraz, in pa „doktrinizma“, in se operati le na to, kar v našem narodu res živí in se dá razviti; vdihniti mu ne moremo nič. Da se politika in zahtevanje Ogrov, Čehov, Poljakov in Hrvatov na zgodovinsko podlago naslanjate, je čisto pravna reč, ker ti narodi, posebno Čehi

*) Taki protesti se vendar — in priznaval nam bo gotovo tudi častiti naš gosp. dopisnik — morajo le „cum grano salis“ jemati. Zavoljo tega, kar so v prejšnjih letih šole zakrivile, to je, da je ljudskih šol manjkalo in so še te nemške bile, se ne more čistemu jeziku v greh šteti, kteremu pa tudi mi ne želimo nepotrebnih besed in oblik. Sicer pa, in „Novice“ so že večkrat to povdarjale, omenimo še to, da tudi Nemci vsi ne razumejo nemških zakonikov. Kdor stvari ne razume, ne more razumeti besede; zakoniki obdelujejo sto in sto tacih reči, o kterih ljudstvo, to ali uno, nima nikakoršnega razuma.

in Ogrri imajo velikansko preteklost in slavno zgodovino, ktera vès narod navdušuje, in ta zgodovina, čeravno ne več tako sijajno, sega do leta 1848. Presvitli cesar Ferdinand, ki je v Pragi pri svojem kronanju pred združenim velikim česko-moravskim deželnim zborom in v Presburgu pred ogrsko-hrvaško-erdeljskim prisegal, še dandanes živí, tedaj ta njih zgodovinska prava niso zastareli pergamenti. Vkupnost teh dežel je še živa. Al kje je naša zgodovina? Nikjer! Moj prijatelj Valentin Zarnik jo je pri neki priložnosti „čudno“ imenoval. Med utopijo in samo „pia desideria“ moram šteti idejo o „notranji Avstriji.“ Zakaj? Zato, ker je to Štajarcem, Koroščem, Kranjcem in Primorcem čisto neznana stvar; to ime poznajo samo nekteri ljudje, ki se specijalne avstrijske zgodovine učé. Narod je nikoli poznal ni, in dandanašnji naši kmetje še večidel tega ne vedó, kako da se naše cesarstvo zove. „Naši so bili tepeni, naši so zmagali, naši so s Francozom vojsko imeli“ itd. — zmiraj le „naši“, zato ker narodu po deželi še ime „Avstrija“ ni sploh znano. Take reči, o kterih dežele nič ne vedó, se pa ne dajo oktroirati. Ali je mar — vprašam drage svoje bravece — le najmanjše upanje, da bi deželni zbori dotičnih dežel zdaj sklenili, da naj se te dežele zedinijo, da naj se vseh šest naših zborov snide, in za „notranjo Avstrijo“ postave dela? Kje naj bi bil sedež za ta veliki združeni zbor in za c. k. namestnijo? V Gradcu, v Celovcu, v Ljubljani, v Gorici, v Paznu ali v Trstu? Ali pojdeti Trst in Gradec v Ljubljano? Ali smé iti Ljubljana v Trst ali pa v Gradec? Misel sama po sebi, vse slovenske dežele v en deželen zbor in pod samo eno cesarsko namestnijo zediniti, je vrlo lepa, al zdaj v enem skoku zdi se nam nemogoče to, ker ne zavisí od domoljubja kakih 50.000 domorodcev, ampak od zavesti vseh dežel, ki imajo stopiti v eno kolo. — Če se te dežele hočejo zediniti, bomo veselja poskakovali in alelujo peli; al za zdaj ne najmanjšega zaupanja nimamo do mrtvega imena. *) Bodimo zadovoljni za zdaj, da slovenski narod ima v vsaki deželi v vsem iste pravice kakor vsak drug narod. Držimo se le avtonomije povsod, bodimo v resnici iskreni prijatli ustavnega in parlamentarnega življenja in čiste prave svobode; za druge reči pa toliko počakajmo, da vidimo, kako in kaj. Za sedaj veseli bodimo, da neha centralizacija, pa si tudi zapomnimo zlate besede: „Le mieux possible c'est l'ennemie du bien.“

To so moje misli. Ako ni prav vsaka po volji vsacemu, naj pomisli, da morebiti tudi njegova ni vsacemu.

Šolske stvari.

Novomeška in celjska gimnazija.

Čem manj ste nam ljubljanska gimnazija in realka ustregli s svojimi sporočili, tem bolj ste nas razveselili s svojimi „programi“ novomeška in celjska gimnazija. Naj častitim svojim čitateljem opravičimo resni ta izrek.

*) Kar je mrtvo, je umrlo; kar pa je umrlo, je moralo enkrat živeti; da pa je živela že večkrat „notranja Avstrija“, temeljito nam je dokazal gosp. P. Hicinger, če tudi ni mogel vsega na drobno razložiti, kako se je vladalo takrat, ko so bile slovenske dežele v ožji združbi kakor dandanes. Ako bi „notranja Avstrija“ dobila svojega zastopnika (dvornega kancelarja) na Dunaji, dobro bi bilo to in lepa nam pomoč. Dežele posamne naj bi tudi za se obdržale svoje deželne zборе, al o zadevah skupnih naj bi napravljale po potrebi skupni notranje-avstrijski zbor, ker to je gotovo, da slovenski narod ima tudi skupne interese. Sicer pa tudi mi pritrjamo gori izrečene misli, da „Rima niso zidali v enem dnevu.“

Novomeška.

Novomeška gimnazija je izdala program nič manj ko s tremi prevažnimi in učenimi slovenskimi spisi. Doveda se nam, da je s tem hotla odškodovati nas za lansko leto, ko ni bila izdala programa, če se ne motimo, prav vsled dopisov, s katerimi je dopisun A. R. rodoljubno novomeško gimnazijo zavoljo predlanskega programa grdil v „Laibacherci.“ S tolikanj večim veseljem nas navdaja letošnje sporočilo še zavoljo tega, ker je gimnazija večidel ostala na znanem svojem stalju, s kterega je bila 1863. leta slovenskim krajinim imenom priznala naravno pravico. — Prvi sestavek vprašanju: „Hieronim, čegav je?“ iz notranjih dokazov zlasti po Hieronimovih lastnih spisih odgovarja tako: „Hieronim je bil rojen med Slovenci in umel njih jezik, po rodu pa je bil Rimljan; morda celó polatinčen Grk, ker imé njegovo in očetovo je grške korenine. — Drugi letop. spis učeno obdeluje: „Pogojne stavke latinske“, razpravlja ta nauk iz slovenskega ozira ter iz latinskih klasikov navaja veliko izgledov, kteri so tudi poslovenjeni. S tem izvrstnim spisom je prečastiti gosp. prof. Ladislav zopet pokazal, da prav on bi bil kos izdelavi latinske slovnice v slovenskem jeziku za niže slovenske gimnazije. Radostnega srca iz gotovega vira naznanjamo, da učeni profesor res tudi misli izdati jo, in da je najtežji in najvažnejši del: „glagol v sintaksi“ že izdelal. — Tretji spis pretresa vdomačeno slovensko besedo „zäumen“ za nemški „Begriff“, ter jo z „Novicami“, „Tovaršem“ in „Glasnikom“ zavrže, potem pa išče nove, dokazovaje, da obširne besede „Begriff“ v slovenskem ne smemo prestavljati z eno samo besedo; kajti slovenski jezik je bolj konkreten ter rabi za razne pomene tudi razne izraze. Ker je ta razprava jako tehtna za slovenske pisatelje in se ne dá v kratkem posneti, hočemo jo o priliki vso priobčiti v „Novicah.“

Iz šolskih naznanil posnamemo to-le: Novomeška gimnazija ima 13 učiteljev, vsi so iz reda sv. Frančiška kranjsko-hrvaške provincije; izvanredno sta se učila laški jezik in petje; vpisanih učencev je bilo 229, konec leta 214; po narodnosti 202 Slovenca, 3 Hrvatje, 9 Nemcev in 2 Laha; — po veri so vsi katoličani; — učnine se je plačalo 1008 gld.; ustanove, ki jih je vživalo 13 učencev, znašajo 1153 gold. 56½ kr. Druge pomoči je došlo učencem 85 gold. 40 kr.; — skušnjo zrelosti je lanskega leta delalo 21 učencev. Priimki slovenski so večidel pravilno tiskani, in krajina imena v izvorni obliki slovenski. Da se to ni povsod zgodilo, ravnateljstvo gotovo ni krivo. Brž ko ne so bile take razmere, da ni bilo skoraj drugače mogoče. Nadjamo se, da se kmali spremenijo te zapreke.

Celjska.

Tudi program celjske gimnazije je jako zanimiv. Prinesel nam je dva obširna sestavka iz iste roke. Njun pisatelj g. Maksimilijan Pleteršnik je bil pred nekimi dnevi izvoljen za učitelja na gimnazijo v Kranj, kteri ga iz vsega srca privoščimo. Prvemu sestavku je naslov: „Die Vergleiche im Homer und in den serbischen Volksliedern“, v kterem učeni pisatelj kaže izvrstno znanje Homera in narodnih srbskih pesem. V drugem spisu nam priobčuje iz staroruskega lepo poslovenjeno pesem o vojski Igorjevi (slovo o polku Igoreve). Veseli nas, da je gospod pisatelj zastopnik r-a samoglasnika in radostni priznavamo, da prav take tvarine se pristijejo letnikom slovenskih gimnazij. — Taki spisi, kakor ste jih priobčili celjska in novomeška gimnazija, niso le „tiskani papir“ nikomur v prid, ampak so podučno berilo učenikom in učencem. — Da je celjska gimnazija res slovenska, kaže nam štati-

stični oddelek, ki nam izmed 300 učencev našteva 227 Slovencev, 1 Hrvata in le 75 Nemcev. Maturo (skušnjo zrelosti) je lanskega leta izdelalo 26 učencev; učiteljev ima ta gimnazija 12 pravih in 2 suplenta. Zraven rednih predmetov učili so se še naslednji izvanredni: lepopisje, risanje, petje, telovadba, laški in francozki jezik, hitropisje, srednje-visoka nemščina in štajarska zgodovina. Iz tega je očitno, da ni nikakoršnih zaprek, da tudi na kranjskih gimnazijah se šolskemu načrtu privzame kranjska zgodovina. Prav o pravem času je tedaj naše zgodovinsko društvo izprožilo to stvar in prihodnji deželni zbor naj ne odneha, da se to dožene do konca. — Pisava priimkov se je pri vseh nedoslednostih, ki je kaže imenik, vendar na boljšo pot obrnila.

Glavna ljudska šola v Kranji.

Izdala je ta šola sicer še po stari šegi le „perijoh“, (prečastiti gospod ravnatelj bi bil — kakor slišimo — rad sestavil zgodovino ondašnjih ljudskih šol, pa kranjski „arhivi“ so preprazni potrebnega gradiva), al poprijela se je tudi nove prave poti s tem, da so od konca do kraja slovenske in s pravilno pisavo. Učencev je imela 156, učenek pa 87. Ženskih obrtnijskih del se je učilo 49 učenek.

Glavna ljudska šola v Novomestu.

Tudi ta šola je, ako letošnjo „Klassifikation“ primerjamo z lansko, nekoliko krenila na domačo stran, kajti priimke piše dobro slovenski, le kraji so — festina lenta! — obdržali še svojo nemško obleko. Nadjamo se toraj tudi boljnih časov pri učilnici, v čegar 4. razredu se je še lansko leto o slovenščini učilo: „bloss das slovenische Lesen als solches!“ Ker je vsa ta „Klassifikation“ v nemškem jeziku, si moramo misliti, da novomeško ljudsko šolo obiskujejo samo otroci „nemških purgarjev“, ker toliko previdnosti prilastujemo častitemu ravnateljstvu, da bi bilo sicer vendar tudi kmetiškimi staršem novomeških učencev privoščilo to malenkost, da bi bili mōgli napredek svojih sinov v domačem jeziku sami brati. — Učencev je v 4 razredih imela letos 196, v nedeljski šoli 54.

Dopisi.

V Trstu 3. avg. ☞ „Tretjina Tržačanov je slovenska, Trst stoji na slovenski zemlji, Trst je slovenski!“ Res, vse do pičice je res; Trst si je napravil tudi prvi slovansko čitavnico, ktera je mnogo pripomogla, da se je izbudilo narodno čutje v okolici; storila je marsikaj za dušno povzdigo svojih rojakov; želeli bi pa, zelo želeli, da stori tudi kaj praktičnega, za kar bi bil najbolj ugoden čas prihodnjih mestnih volb. Ko se Slovenci hvalimo, da Trst je slovenski, smeja se nam naši nasprotniki Italijani ter pikajo nas: kje je v Trstu Slovenec, da bi govoril slovenski, kje so Slovenci, da bi pri volbah pokazali slovensko stranko? Zato je čas, dragi mi rojaci, da pri volitvah stopite na noge in pokažete, da ne samo v časnikih, nego da v resnici tudi Slovenci bivajo v Trstu. Ako bi v vsakem volilnem oddelku primerno 50 Slovanov dalo svoj glas domačim možakom lastnega programa, ali bi ne bilo to pred svetom znamenje, neovržljivo znamenje, kterega nam je treba, da so v Trstu Slovenci? ali bi ne bilo to 6 poslancem iz okolice, kteri bodo gotovo vsi Slovenci, v izpodbujenje, ako bi imeli česa zahtevati slovenskemu narodu v Trstu? Ali nam manjka sposobnih mož? Ne, ne! Al izvoljeni ne bodo, ako bomo ča-